

Lyssnat och läst

1882 blev Anders Petter Anderson klockare och organist i Norrsunda socken i Uppland. Två år tidigare, när han ännu var skollärare i Västra Vingåker, skickade han i två omgångar uppteckningar till Musikaliska Akademien, som svar på ett två år gammalt upprop. Där förvarades de på raritetsavdelningen i hundra år innan Södermanlands Spelmansförbund samlade dem i en faksimilutgåva under namnet **Låtar och visor från Södermanland och Närke upptecknade av A.P.Anderson 1880**.

Anderson var skolad musiker, bördig från Närke. I Vingåker hade han spelat på bröllop och folknöjen med "violspelaren" och gehörsspelmannen August Widmark. Bland de 75 uppteckningarna finns flera kostliga slängpolskor efter denne och andra, som sjungit dem, spelat fiol eller flöjt. Klarinetmarscher och varianter på kända låtar likaså samt visor efter sångare, som varit "arga att sjunga". Tyvärr inte alltid texterna vilket han själv djupt beklagar.

Hans kommentarer till låtarna är intressant läsning. Meddelare och provinien förekommer i flertalet nummer tillsammans med andra trevliga upplysningar. Exempelvis är en polska "den första, som en nybörjare får lära, då han kommer i 'spellära'". Huru lektionerna tillgå, då man lär sig spela viol efter gehör, är mig obekant, ehuru jag flera gånger försökt få reda derpå".

En annan del av landskapet står i fokus för skivan **Kila te' Trosa. Låtar och visor från södra Sörmland** (Wettran WLP 001). Tillsammans med Kila och Trosa ryms här snudd på 40 sockenkyrkor – det är trångt om saligheten söderut, men gott om musik och 15 spelmän mellan 80 och 33 år ger en hörvärd låtkavalkad från sin landsända.

Detta av flera skäl. Fiolerna samsas med durspel, säckpipa, stråkharpa och sång. Solo avlöser spel på mindre besättningar. Framför allt finns här utrymme för personliga tonfall – och traditionsspel. När Axel Andersson i Nyköping (f 1909) bränner av en slängpolska från Halla med den yngre supporten Leif Johansson är det friskt och dansant gehörsspel av högsta potens. Men även det genomlysta och konstfulla fiolspelet finns med och en bröllopsmarsch från Husby-Oppunda med Christina Frohm på solo-fiol är en pärla, med kärna i tonen och distinkta drillar. En polska från Trosa spelas klangfullt av Ulf Lundgren osv, osv. Ja, så där kan man gå på i bästa Zornjurystil. Kan beställas från Södermanlands Spelmansförbund, Box 210, 640 32 Malmköping. I likhet med häftet ovan är skivan finansierad av Sörmländska Folkmusikfonden. Heder åt sådana initiativ!

Faktabäret **Folkets musik** med underrubriken Folklig musik i Gävleborgs län genom två sekler bygger på en utställning med samma namn, som visades på Länsmuseum i Gävle vintern 1981. Skriften aktualiserades ifjol när Sundsvalls kulturmagasin var värd för utställningen. Författare är **Håkan Berg-**

lund, intendent vid Sundsvalls museum, men bakom insamlingsarbetet skymtar även Gun Eriksson, Hugo Ljungström och Per Anders Hillbom.

De rikligt illustrerade 50 sidorna fördelar sig på två huvudavdelningar, som dels behandlar instrumenten, låtarna, visorna, danserna och dansplatserna, dels belyser musiken användning i vardag och fest och under årets och livets högtider.

Framställningen är saklig och utgår från ett ekonomiskt och etnologiskt betraktelsesätt där människors förändrade arbetsvillkor får betydelse för musikens funktion och uttryck. Texten varken börjar eller slutar, som så ofta, i någon diffus industrialisering utan fortsätter in i trattgrammofonerna, hornmusikårener, jazzbanden och spelmannsörelsen. Trots att de många belysande citaten är hämtade från Gävleborgs län är sakinnehållet allmäntillgängligt. Det här är m a o ett i tillämpliga delar utmärkt läromedel, som livligt rekommenderas för skolbruk och självstudium. (Rekvireras från Sundsvalls museum, Kulturmagasinet, 851 96 Sundsvall, 060-19 18 03).

Efter 20 år på sjön slår sig **Gert-Ove Norberg** ner som bygdespeleman i Triabo gamla stationshus i de djupa skogar där smålandsläna sammanstrålar. Men inte till ro! Han konserterar och ordnar spelmannsstämmor och forskar i folkmusik och snart får han Gärningsbrev och kulturstipendium.

Det låter som en saga, men så sagolikt låter inte kassetten **Med trattfiol och komp** (Virserums musikcenter VMC-01). Snarare är det så att man måste ta en del av det ovan sagda med en nypa salt. Gert-Ove är nämligen, om jag har fattat saken rätt, så långt ifrån forskning man kan komma och något så ovanligt som en äkta spelman i bemärkelsen musikalisk autodidakt. Helt klart är att han både måste se och höras.

Gert-Oves spel verkar upplivande i lagom doser. Han "slidar" och trixar sig fram genom valser och schottisar på nästan amerikanskt manér. Ibland kommer festliga glidningar, oväntade tempoändringar, slut och introder. Kenneth Friberg på stålsträngad gitarr och pålagd bas gör anrättningen musikaliskt försvarbar. "Å jänta å ja" och "Whisky for breakfast" i slow-motion är festliga nummer.

Ifjol firade **Malungs Spelmanslag** 40-årsjubileum, bla genom att skriva historia, sin egen. Naturligtvis är det **Sven Bohm**, som håller i pennan, lagets självskrivne ledare främst genom de första tre decennierna då det formellt inte fanns någon sådan. Han tecknar lagets verksamhet och viktigaste händelser, från bildandet i samband med Dalarnas Spelmansförbunds spelmannsstämman sommaren 1948, till dags dato. Han skildrar den lyckosamma radiodebuten, skivproduktioner, utlandsturnéer, dansspelningar i Stockholm med mera. En nyckelperson de första åren är Leisme Pers sonson Herman Strömberg med det låtarv han kan

förmedla till laget. Efter hans bortgång 1967 blir minnesstenen i Tyngsjö och en nyuppförd Leisme-Perstuga på Rihimäki stora uppgifter som svetsar laget samman. En samlade funktion och förmåga verkar laget förfogat över genom de 40 åren, vilket naturligtvis bidragit till musikalisk kvalitet och kontinuitet. (Malungs Spelmanslag 1948–1988, särtryck ur Skinnarebygd 1988).

Precis som i fallet Carl-Michael Bellman framstår musiken till Birger Sjöbergs visor som näst intill färdiga partitur, som lockar till allt från kvartettsång, mässingssextetter och orkesterarrangemang till enkelt lutaackompanjemang. Men det kan man naturligtvis högaktningfullt strunta i och istället arrangera visorna för syntar. Det har Hans Lundin gjort på skivan **Utflykter** (Siljum BGS 8814). Jan Alpsjö sjunger. Jag kan inte påstå att jag uppskattar resultatet.

En synt finns också på skivan **Trad og arr Geir Egil Larsen med gode venner og tjukke slekta** (GHP 29), på konvolutets framsida visserligen till hälften nedsänkt i en allmogemålad brudkista. För mig får den gärna sänkas ytterligare något och locket läggas på. Hur fyndiga arrangemangen än är förblir de digitala ljuden vilna och främmande fåglar i folkmusiken, mer ägnade att framhäva sin egen hemlöshet i genren än de soloinstrument de ska backa upp eller sammansmälta med. I Geir Egils fall handlar det om tusseflöjt, bockhorn och folklig klarinett i pols, kauk, låt och psalmtön. Det vill gärna bli för vackert och för mänskligt mot Henning Sommerros mer ogripbara klangkulisser. Sämst går det för Elin Tuset, som lockar, sjunger och trallar med smäktande, sentimental eller jazzinfluerad stämma.

Men detta är bara halva plattan och kvar står brudkistan! I tre nummer återupplivar Geir Egil den gamla modesättningen med fiol till pianoackompanjemang och cello obligat. Ett lovvärt försök, men fiolspelet är för spretigt och oskönt och Geir Egils flöjstämmer får inget att "klistra" sig mot.

Det är först när tjocka släkten erbjuder ett handfast gammaldanskomp med två dragspel, bas och gitarr, som det blir liv i luckan och flöjttonerna får rätta lystern. Speciellt bra är den egna ringländern "Hår-rå'n håppe i Kårhaugja" med sina egensinniga taktförskjutningar och Säckijärvin polka med sitt friska tempo. Men då har vi kommit en bra bit från Verdal.

Folkmusikutgåvor modell större har förekommit förut i dessa spalter, men frågan är om inte Västmanlands Spelmansförbund tar priset med sina två knallgula pärmar med, som det heter, **Folkmusik i Västmanland** – eller fem kilo noter, som det står på postavin. Man blir – för att använda P-B:s ord när han granskade Svenska låtar – lätt "neurastenisk" vid blotta anblicken, och undrar oroligt vilka som ska ge liv åt all denna trycksvärta.

Förbundet har helt sonika tömt sitt eget notarkiv och även vittjat ändra med imponerande 1500 låtar, 100 visor, 70 biografier och 60 fotografier i byte för utom historier och berättelser och register.